PAIX LITURGIQUE

Newsletter 61 objavljen dana 28 veljaca 2019

Slabije propovijedanje o posljednjim stvarima u novom obredniku sprovoda

Cetvrti dio naše komparativne
studije o obrednicima u izvanrednom obliku i modernim obrednicima

Novi obrednik sprovoda, pripremljen vec 1965. i objavljen 1969.,
na frapantan nacin[1] i naocigled
razvodnjuje propovijedanje *lex orandi* o
posebnom sudu, cistilištu i opasnosti od prokletstva. To se još više zamjecuje
u opcoj praksi novoga obrednika koji kao da procjenjuje da je evandeoska
poruka, koja se prenosi u tradicionalnoj molitvi Crkve, postala takvom da je
današnji covjek zbog njezine svete oštrine ne može primiti[2]. Cini se kao da
u pastoralu pokojnih postoji strah od jasnoga naviještanja uznemirujucih istina
spasenja: posebnoga suda, cistilišta i opasnosti od prokletstva. Štoviše, sve
se odvija, kako je napisao Guillaume Cuchet kojega citiramo niže u tekstu (u
djelu *Comment notre monde a cessé d'être*
chrétien (*Kako je naš svijet prestao*
biti kršcanski)), kao da je sâm kler u to prestao vjerovati.

Velika diskrecija o posebnom sudu, opcem sudu, paklu i cistilištu

„Neka obred sprovoda jasnije izražava vazmeni znacaj kršcanske
smrti te bolje odgovara uvjetima i predajama pojedinih krajeva, pa i s obzirom
na liturgijsku boju." (*Sacrosanctum*
Concilium, br. 81) Doista, sprovod je dio prvoga trenutka „vazmenog

otajstva“, smrti. No danas se radije naglašava samo njegov kraj – uskrsnuce – uz opasnost da se izgubi opravdani strah od posebnoga suda i posljednjega suda. Crkva se kroz povijest ogradivala od proglašavanja svetim bez prethodnoga suda bilo koga cije je tijelo pokopano u zemlju[3]. To se vrlo dobro vidi u liturgiji krštenja u njezinu izvanrednom obliku. Ipak, postoji jedna iznimka, a to je misa sprovoda za malodobnu krštenu djecu, za koju se uzima neka od slavljenickih misa, primjerice *Missa de angelis*[4]. Tijela krštene djece koja su preminula prije doba razuma obicno su se pokapala u poseban dio groblja gdje se za njih nije molilo, vec im se moglo utjecati kao malim andelima.

Želja za davanjem veselijeg karaktera slavlju sprovoda dovela je do ukidanja tekstova „koji su odražavali negativnu duhovnost sa srednjovjekovnim prizvukom“, kako je to objasnio A. Bugnini[5]. Tako je uklonjena divna posljednica (sekvencija) *Dies iræ* koja u tradicionaloj liturgiji dolazi nakon graduala i zavlake te prije evandelja. Rijec je o mocnom himnu o posljednjem sudu: „U dan onaj, u dan gnjeva/ Ognjem svijet ce sav da sijeva:/ Sa Sibilom David pjeva./ Avaj dana suza, straha/ Kada grešni stvor iz praha/ Pode k sudu posljednjemu!“ Uklonjen je i responzorij *Libera me*, koji se pjevao tijekom apsolucije, na kraju mise za pokojnika: „Izbavi me, Gospodine, od smrti vjecne u dan onaj strašni, kad se kad se potresu nebesa i zemlja, kada dodeš suditi svijetu ognjem. Zatrepetah ja i bojim se od istrage što dolazi i iduce srdžbe. Dan onaj, dan srdžbe, nevolje i bijede, dan velik i vrlo gorak. Pokoj vjecni daruj im, Gospodine, i svjetlost vjecna svijetila njima.“ Responzoriju *Libera me* prethodila je napomena koja je takoder uklonjena: „Ne unidi na sud sa slugom svojim, Gospodine, jer se nece opravdati kod tebe nijedan covjek, ako mu ti ne podaš oproštenje sviju grijeha. Ne stisni dakle, molimo, svojom sudackom osudom njega, za kojega te smjerno moli prava vjera kršcanska, vec daj da on, koji je za života bio obilježen znamenjem svetoga Trojstva, dobije tvoju milost i ukloni se osvetnomu sudu.“

Molitva za spasenje pokojnika nije odsutna iz novih molitava, napose iz onih koje su predvidene za pokojne koji nisu prakticirali svoju vjeru: „Podaj našem prijatelju srecu koju si rezervirao svojim vjernicima.“ Ipak, cini se da postoji neka vrsta ljudskog obzira zbog kojega se ne želi suviše cesto spominjati oprost i pocinak, a još manje „rosa“ i „osvježenje“ kojima se nadaju duše u cistilištu usred svojih muka. U novim se tekstovima samo spominje „udaljenost“ tih duša od Boga: drugim rijecima, spominje se samo muka prokletstva, dok se prešucuje muka osjetila, makar ona u cistilištu bila samo duhovna.

Osim toga, primjecujemo da je, osim u iznimno rijetkim pojavama (primjerice u jednoj zbornoj molitvi za pokojnog papu), uklonjen pojam duše, za koji se možda procijenilo da je pretežak za naše suvremenike.

Medu brojnim molitvama na izbor mogu se pronaci i neke stare molitve, ali u promijenjenom obliku:

U popricesnoj molitvi tradicionalne mise za pokojnika stoji sljedece: „Svemoguci Bože, daj da tvoj sluga (tvoja službenica) I., koji je danas napustio svijet, ocišcen ovom žrtvom i osloboden svojih grijeha, istovremeno primi oprost i vjecni pocinak.“ To je u novoj liturgiji postalo: „Svemoguci Bože, daj da tvoj sluga (tvoja službenica) I., koji je danas napustio svijet, ocišcen ovom žrtvom i osloboden svojih grijeha, primi vjecnu radost uskrsnuca.“ Zašto je uklonjen pojam oprosta grijeha?

Medu zbornim molitvama po izboru nalazi se i zborna molitva koja je zadržana u novoj liturgiji, a koja je tradicionalno glasila: „Bože, kojemu je vlastito vazda se smilovati i opraštati, smjerno te molimo za dušu službenika tvoga I. (službenice tvoje I.), kojoj si naredio, da danas pode s ovoga svijeta. + Ne predaj je u ruke neprijatelju i ne zaboravi je zauvijek, vec reci svetim andelima, da je prime i povedu u rajsku domovinu. Ona se je u te ufala i vjerovala; neka dakle ne podnosi paklenih muka (*pœnas inferni*), nego uživa radosti vjecne.“ Ta je molitva postala: „Bože, komu je svojstveno da uvijek oprašta i uvijek je milostiv, molimo te za tvoga slugu I. (tvoju službenicu I.), kojega si danas pozvao da napusti ovaj svijet: buduci da se nadao tebi i vjerovao u tebe, podaj mu da pristigne u istinsku domovinu i uživa u vjecnim radostima.“ Pojam duše, koji je danas bez sumnje nerazumljiv, uklonjen je, a retroaktivna molba – buduci da su pred Bogom prisutna sva vremena – kojom se traži da milost nije bila napustila onoga za koga molimo kada je napuštao ovaj svijet, nije ostavljena, i to zasigurno zato što je teološki suviše kompleksna.

Neoprezne inovacije

Neke inovacije postavljaju pitanja:

- Smatralo se dobrim tolerirati spaljivanje tijela na zahtjev pokojnika osim iz ideoloških razloga, iako se ta praksa ne savjetuje[6]. No je li bilo potrebno predvidjeti liturgijske tekstove namijenjene za uporabu u krematoriju „prije nego što se tijelo spusti u pec, bilo tijekom spuštanja ili nakon toga“ (*Obred sprovoda*, br. 294)?

- Je li bilo prikladno uvesti misu „za dijete koje još nije kršteno“? Crkva ne daje nikakvih detalja o „stanju“ ili „mjestu“ na kojem se nalaze djeca preminula bez krštenja, ali jasno naucava o potrebi sakramentalnog krštenja ili krštenja željom radi postizanja blaženoga gledanja Boga: „U sadašnjem poretku nema drugoga nacina [osim krštenja] da se djetetu koje još nije doprlo do razumne dobi dade vjecni život. Istodobno, stanje milosti je u trenutku smrti apsolutno nužno za spasenje. Bez toga nije moguce prispjeti nadnaravnoj sreci, blaženom gledanju Boga“ (Pio XII., govor od 29. listopada 1951). Vrlo diskutabilan suvremeni dokument koji ide u suprotnom smjeru samo je studija u obliku mišljenja koju je izdalo Medunarodna teološko povjerenstvo (“O spasenju djece koja umru bez krštenja, 19. travnja 2007). Bilo kako bilo, u misi koju donosi novi misal, iako joj je ocita namjera utješiti roditelje, svejedno smjelo stoji: „Neka ih [roditelji] povjere tvojoj ljubavi – *tuæ sentiant divinæ pietati commissum [infantem ejus]*. A u molitvi apsolucije: „Predajemo ga [dijete] Bogu s povjerenjem.“

- U tradicionalnoj liturgiji nema *Aleluje* jer, iako je misa za pokojne puna nade, ona je prije svega molitva za oslobodenje od muka cistilišta. Nova liturgija unosi „aleluju“ u mise za pokojnike koje se slave u uskrsnom vremenu. U praksi se ta uporaba cesto širi i na druge dijelove liturgijske godine, primjerice unošenjem refrena iz 27. ili 41. psalma: „Bog mi je svjetlost i spasenje, *Aleluja*.“ Uzevši sve u obzir, bilo bi manje neprikladno u misi za pokojnike pjevati *Aleluju* Velike subote.

Ucinak ovoga manjeg spominjanja posljednjih stvari bio je još i razorniji za vjeru katolika kao dio opcega pokreta demitologizacije staroga katekizma „koji se uglavnom odrazio na sud, pakao, smrtni grijeh i sotonu“, buduci da je kler „prilicno iznenada prestao govoriti o svim tim osjetljivim temama, kao da je sam prestao u njih vjerovati, dok je istodobno trijumfiralo

novo videnje Boga više ili manje rusoovskog tipa, „Boga-ljubavi“ (a ne više samo „Boga ljubavi“) iz šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeca“[7].

Pogoršanja kroz praksu

U nastavku cemo se zaustaviti na nekim znacajnim „stvarima koje smo culi i vidjeli“ tijekom sprovoda u našim župama. Zbog njih smo sve svjesniji mnogih prilika za evangelizaciju koje se gube tijekom modernih sprovoda – kada se oni još uvijek slave.

Kada sveto popusti pred profanim

Koliko puta možemo cuti da se misa za pokojnika, umjesto da se prikaže za pokoj duše pokojnika i za skracivanje njegovih muka u cistilištu, slavi „u njegovu cast“ ili, u najboljem slucaju, „u spomen na njega“? Takva je, primjerice, bila misa za sprovod generala Jaruzelskog, posljednjega poljskog komunistickog rukovoditelja, prikazana u varšavskoj katedrali 30. svibnja 2014., za kojega su upotrijebljena oba izraza: misa u njegovu cast i misa u njegov spomen! Ostavljamo citateljima da sami prosude o nekoliko primjera koji nipošto nisu svi s kojima smo se susreli u našim župama diljem Francuske.

a) *Santo subito* ili pokojnik-heroj

To je najbanalniji odraz gubitka smisla kršcanskoga sprovoda. Ovakav pokop postaje „ulazak u nebo“, kako smo zakljucili u našem newsletteru br. 440. Nadnaravno videnje pokopa kao povratka duše pokojnika božanskom Sucu nestaje u korist slavljenja zemaljskoga života pokojnika. Priznajmo, cesto su same obitelji odgovorne za apologiju pokojnika[8]. No tek

malobrojni svecenici sprjecavaju ih u takvom pogrešnom pristupu sprovodu, a neki ih u tome cak i ohrabruju. Rezultat: ne samo da se više ne moli za pokoj duše bica koje je nestalo, vec se ponekad pokojnika – koji u nekim slucajevima nije ni nogom koracio u crkvu i živio je najpoganskijim životom – prikazuje kao primjer „prijateljstva“, „humanosti“, „odanosti“, „radosti življenja“, „tolerancije“ i sl. i moli ga se za zemaljske potrebe živih...

b) Uz zvuke pjesme „Highway to Hell“ (Autocesta do pakla)

Ankete provedene medu engleskim i australskim pogrebnim poduzecima 2008. i 2009. godine pokazale su da je vecina pjesama koje se pjevaju tijekom ukopa svjetovne... Jedna od takvih pjesama bila je i „Highway to Hell“ – „Autocesta do pakla“ (!) grupe AC/DC, i to medu 10 najpopularnijih. Dakako, nije rijec o studiji koja je obuhvatila samo katolicke sprovode, ali zbog negativnog utjecaja i neznanja takve pjesme u velikoj su mjeri kontaminirale i katolicke sprovode. Ipak, mnogi su biskupi postali svjesni ovoga problema te su objavili dekrete u kojima podsjecaju na liturgijske norme i izricito zabranjuju sve profane pjesme u slavljima. Medutim i dalje ostaje cinjenica da je teško ispraviti pogrešne navike, posebno kada se obitelji ne podsjeca na sami smisao kršcanskoga sprovoda i kada odredeni laici odgovorni za pripremu sprovoda procjenjuju da je „u crkvi normalno pjevati svjetovne pjesme ili svirati svjetovnu glazbu jer treba pokazati da imamo sucuti za pokojnikovu obitelj i prijatelje“[9].

C) Pokapa se i masone...

Ono što je receno za glazbu vrijedi i za usmene intervencije koje se cesto umecu u liturgiju, cak u toj mjeri da ponekad zadiru u sama citanja. Recitacije, spominjanje intimnih sjecanja, smiješne zgode, puštanje snimke glasa pokojnika, otkrivanje prljavoga obiteljskog rublja... sve se to može vidjeti! Umjesto da se moli za pokojnika, prepricava se njegov život. Ta „profanacija“ liturgije, u doslovnom smislu tog pojma, doseže svoj paroksizam kada se rijecima pridruže geste. Tako se ponekad predmeti koje je pokojnik volio – poput njegove nogometne lopte, gitare i sl. – stavljaju na lijes ili pored njega. Poganizacija kršcanskog sprovoda prelazi u javnu sablazan kada takvi predmeti eksplicitno podsjecaju na pokojnikov rad protiv Crkve i, napose, na njegovu pripadnost slobodnim zidarima. Evo samo jednoga primjera: 14. studenoga

2013. u katedrali u Perpignanu obavljen je sprovod za lokalnog politicara, poznatoga masona, na cijem su lijesu bili vidljivi znakovi njegove pripadnosti masoneriji[10].

d)... ali ne i nepoznate osobe!

„Vaša baka nije bila naša župljanka, nemam je vremena pokopati, pokušajte razgovarati s ekipom zaduženom za sprovode.“ Ova recenica koju je izgovorio jedan župnik vrlo dobro sažimlje narav dramaticnoga odnosa izmedu brojnih današnjih svecenika i katolickog puka. Iako dobna piramida cini svoje, broj obavljenih sprovoda ostaje konstantan unatoc dekristijanizaciji stanovništva, pa cak i unatoc neprestanom smanjenju broja svecenika. Ipak, mnogi svecenici slavljenje sprovoda zaista doživljavaju kao napor od kojega se ponekad bez imalo skrupula izuzimaju. To, dakako, rezultira povecavanjem zbunjenosti i nerazumijevanja kod obitelji i njihovim još vecim udaljavanjem od Crkve, cak i kod onih koji su joj prilicno privrženi. Tocno je da je u nekim ruralnim podrucjima, gdje svecenik obavlja službu u 30, 40 ili cak i više župa, jednom sveceniku nemoguce obaviti sve sprovode. No moguce je pronaci rješenja, a u nekim se biskupijama vec i pokušalo s raznim idejama, primjerice sudjelovanjem tradicionalnih svecenika kojima se zasad, medutim, ne želi povjeriti prava župna služba.

Podijeljena odgovornost

Svecenici vrlo cesto popuste „zahtjevima“ korisnika liturgije, bilo da je rijec o kršcanima koji prakticiraju svoju vjeru ili je ne prakticiraju, ili pak o nereligioznim osobama. Suvremeno društvo nastoji ukloniti svaki znak žalovanja. Zato su pogrebna poduzeca u Francuskoj napustila crnu boju i zamijenila su je sivom, koja se smatra manje šokantnom. Uspjeh koji bilježi spaljivanje (kremiranje) tijela, a koje nije samo praksa protivna katolicanstvu, koje ju je donedavno osudivalo, ne proizlazi toliko iz financijskih aspekata koliko iz cinjenice da naši suvremenici žele što brže izbrisati sliku raspadanja i prestati razmišljati o onome što se dogada mrtvom tijelu pod utjecajem prirode.

Uobicajena se župna liturgija, nažalost, prilagodava tom stanju, a

takoder ga i potice, primjerice uporabom ljubicaste boje, ali ponekad i bijele (!) umjesto crne, ili pak pjevanjem pjesama cije su rijeci ili glazba veselog karaktera.

Bijeli ukrasi, veseli napjevi i svijeca položena na lijes sudjeluju u širenju lažnoga vjerovanja da je nebeska slava automatski postignuta. Pogotovo ako propovijed postane minimalni govor o posljednjim stvarima, da ne kažemo odsutnost govora. Polazeci od pogrešnoga nacela da okupljene osobe nisu raspoložene cuti Crkvenu katehezu o tim pitanjima – prije svega zato što se medu njima vjerojatno nalaze brojni vjernici koji ne prakticiraju svoju vjeru, pa i ateisti – sadržaj koji se prenosi u obredu sprovoda jest najava radosnoga ulaska pokojnika u nebo ako je bio praktican vjernik ili, ako je bio udaljen od prakticiranja sakramenata, misli s humanistickom notom za koje ne postoji opasnost da ikoga šokiraju.

Kada je pak rijec o pojmu „sablazni“ koju bi mogao pobuditi pokojnik – ako je umro u stanju javnoga grijeha – on je danas nepoznat. Na jednako se „veseo“ nacin, sa svim liturgijskim castima, pokapa, primjerice, i politicara koji se zalagao za nemoralne zakone, nevjernoga muža ili svetogrdnog umjetnika – jednako kao i vjernoga kršcanina. Sablazan se – u užem smislu kao lošeg primjera na podrucju morala – u tom slucaju odnosi na cinjenicu da se smatra da je okorjeli grešnik koji je umro bez znakova pokajanja „usnuo u Gospodinu“.

No, kako svjedoci jedan dijecezanski svecenik: „Teško je oduprijeti se pritiscima obitelji koje, buduci da ne poznaju smisao kršcanskoga sprovoda, žele u obred pokopa unijeti profane elemente, ponekad cak i provokativne. Cesto se osobe bliske pokojnicima cude što im ne dopustim da u obred ukljuce govore pokojnikovih prijatelja ili poznanika koji nemaju nikakve veze s katolicanstvom i u kojima nema nikakvih nadnaravnih elemenata. „Liturgijski“ model (u navodnicima!) koji se prenosi na televiziji, a napose u americkim filmovima, ima razorne posljedice. Mnogi ljudi danas brkaju sinkretisticku holivudsku „liturgiju“ koju vide na televiziji s katolickom liturgijom...“

***

Iako vecina obitelji koje traže kršcanski sprovod za nekoga od svojih bližnjih ne poznaje njegov pravi smisao, ipak ostaju brojne obitelji, koje možda i ne idu nedjeljom na misu, ali koje još uvijek žele pravi kršcanski

obred, dostojan i lijep. Smrt bliske osobe prva je i najsnažnija propovijed o kratkoci života i nužnosti pripreme za prekogrobnu stvarnost. Osim toga, sprovodi u crkve dovode puno ljudi koji u njih više ne zalaze. Zato su sprovodi jedinstvena prilika za katehezu, posebno katehezu o posljednjim stvarima te o zdravom i svetom strahu od Božjeg suda. Sprovodi su i više od vjencanja prilika da se u dušama ponovno probudi želja za Bogom. Beskrajno je tužno da im se danas, zbog demagoškog straha od povrjedivanja ljudi ili možda samo zbog gubitka vjere, oduzela sva apostolska snaga.

1. *Ordo exsequiarum* (édition typique1969). Ovdje se posebno referiramo na: *Rituel des funérailles 1. La célébration des obsèques* (Obrednik sprovoda. Slavlje sprovoda), Desclée-Mame, 1972, 1995. *Rituel des funérailles 2. Prières pour les défunts à la maison et au cimetière* (Obrednik sprovoda 2. Molitve za pokojne u kuci i na groblju), Desclée-Mame, 1972, 1995, 1998.*Lectionnaire pour la liturgie des défunts* (Lekcionar za liturgiju za pokojne), Desclée-Mame, 1974, 1997. *Missel des défunts : funérailles, messes des défunts* (Misal pokojnika: sprovod, mise za pokojnike), Desclée, 1974.

2. Vidjeti Laurent Jestin, „Foi douteuse, espérance trop sûre d'elle-même. La dérive des funérailles chrétiennes" (Zdvojna vjera, nada presigurna u sebe. Devijacije kršcanskoga sprovoda), *Catholica*, jesen 2007.

3. Zbog toga se u biskupskom ceremonijalu (l 1, c 22, 6) predvidalo da se sprovodna molitva „u cast neke istaknute pokojne osobe" mora izgovoriti ne nakon evandelja, nego prije apsolucije, u ubicajenom odijelu (*in nigris*).

4. *Usp., Rituale Romanun*, tit. 2, c. 6 et 7.

5. *La réforme de la liturgie* (Reforma liturgije), *op. cit.* Str. 818.

6. Uputa od 24. listopada 1964.

7. Guillaume Cuchet, *Comment notre monde a cessé d'être chrétien* (Kako je naš svijet prestao biti kršcanski), Seuil, 2018, str. 216, 265.

8. Mogli bismo

prigovoriti da se u velikim pogrebnim govorima (kao primjerice onima J. B. Bossueta ili J.-B. Massillona) za odavanje pocasti pokojniku cesto koristio ditiramb. No valja primijetiti da su se u njima uvijek spominjale posljednje stvari, i ponekad na tako strahovit nacin da to danas ne bismo podnijeli, kao i to da se pogrebni govor nije smatrao vrstom propovijedi, vec svetim govorom koji je *in nigris* izgovarao sveti
govornik, ne nakon evandelja, vec na kraju obreda, prije apsolucije.

9. Rijeci jedne
liturgijske instruktorice iz biskupije Auch koje je zabilježila udruga Pro Liturgia 2011. godine.

10. Kada je 1865.
mons. Darboy, pariški nadbiskup, smatrao da bi bilo dobro dati apsoluciju u pariškom kompleksu Les Invalides za ukop maršala Magnana, velikog meštra francuske lože Velikog Orijenta, papa Pio IX. u svom je pismu od 26. Listopada 1865. izrazio žaljenje što je taj vjerski cin obavljen unatoc tomu „što je pokojnik tijekom života imao nesrecu biti na funkciji u zabranjenoj sekti koja se pucki naziva ložom Velikog Orijenta“.